

Проте двохсторонність форфейтування не абсолют. Свобода договору надає сторонам змоделювати його також іншим чином. Він може бути як двостороннім, так і багатостороннім, що складається з двох двосторонніх – між експортером та форфейтером, а також імпортером і форфейтером, за наявності між ними прямих тривалих зв'язків. У форфейтуванні приймають участь три чи більше учасників, які послідовно зв'язані між собою окремими договорами. Тож ми погоджуємося з Я. О. Чапічадзе в тому, що економічний зміст всього комплексу взаємостосунків учасників такої операції певною мірою виходить за рамки правової форми, що складається як сума окремих договорів [3, с. 135].

Знаково, що ЦК України багато договірних конструкцій змоделював як реально-консенсуальні, чим надав сторонам можливість самим вирішувати з якого моменту вони зобов'язані та яким чином їм найкраще забезпечити свої майнові інтереси. Виходячи із договору факторингу та сконструйованого на його основі договору форфейтингу, останній по своїй юридичній характеристиці є консенсуальним, що не виключає його реальності залежно від домовленості сторін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Йоффе О. С. Обязательственное право / О. С. Йоффе. – М. : Юрид. лит., 1975. – 880 с.
2. Собчак А. А Смешанные и комплексные договоры в гражданском праве / А. А. Собчак // Советское государство и право. – 1989. – № 11.
3. Чапічадзе Я. О. Договор факторинга : дисс. на здоб. наук. ступеня докт. юрид. наук. Спеціальність 12.00.03 “ Цивільне право і цивільний процес ; сімейне право; міжнародне приватне право” / Я. О. Чапічадзе. – Х. : 2000.
4. Шимон С. І. Майнові права як об'єкти цивільних правовідносин : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня докт. юрид. наук. Спеціальність 12.00.03 “ Цивільне право і цивільний процес ; сімейне право; міжнародне приватне право” / С. І. Шимон. – К. : 2014. – 40 с.

Н.Б. Арабаджи,

кандидат юридичних наук,

Інститут національного та міжнародного права

Міжнародного гуманітарного університету,

м. Одеса, Україна

РОЛЬ ПРАВОВОГО ПОРЯДКУ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕСТРУКЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Коли в суспільстві відбуваються великі і масштабні соціальні потрясіння – це означає, що суспільство так чи інакше переживає перехід від однієї ціннісно-нормативної системи до іншої [1, с. 27], і проявляється він в тому, що одні морально-правові приписи і норми уже не діють, а інші, які змінюють їх, ще не діють. В такому випадку можна говорити про правову аномію, що поступово охоплює все суспільство. В цьому розрізі правова аномія протистоїть правовому порядку і співвідносяться між собою як дві крайні точки суспільного стану, тому, в цьому зв'язку, слід розглянути поняття правової аномії та продемонструвати роль правового порядку як її протилежності.

У найзагальнішому вигляді мета права та іманентна ціль правового порядку – суспільство, де існують законність і порядок, громадяни благоденствують, а у відносинах між людьми переважають порядність і справедлива оцінка внеску кожного у загальну справу. У Стародавній Греції для такого стану суспільства був свій термін – «евкомія», який, утім, так і не отримав широкого розповсюдження, на відміну від «аномії» – поняття, що означає беззаконня, відсутність ясних норм поведінки, якими могли б керуватися люди, щоб жити і благополучно і чесно [2, с. 5].

Аномія (від грец. *α* – заперечення, *nomos* – закон, тобто буквально «беззаконня», заперечення норм) є соціальною модифікацією хаосу й означає такий кризово-катастрофічний, історично-перехідний стан суспільних і особистісних структур, коли одні морально-правові приписи і норми

уже не діють на них, а інші, які змінюють їх, ще не діють. Соціальні форми, у яких виявляється аномія, – це кризи, катастрофи, розгул злочинності, військові інциденти [3, с. 36].

Коли феномен аномії та її наслідки для суспільства почали вивчатися соціологічними методами, вдалося цілком переконливо довести, що розгубленість людей в умовах зміни звичних норм і цінностей може призводити до тяжких соціальних і особистісних колізій. Появу категорії «аномія» як одного з ключових понять в соціологічній концепції Е. Дюркгейма часто пов'язують з політичною нестабільністю, що виникла внаслідок Великої французької революції [4, с. 300–328]. Проблеми аномії та соціальної дезорганізації знову потрапляють в поле зору соціологів після Першої та Другої світових воєн, а також значних економічних і соціальних криз [5, с. 219].

У правовій сфері аномія проявляє себе у ситуаціях, близьких до кризових та демонструє такий стан права та правової системи, коли правовий порядок не є цілісним, а демонструє свою структурну неповноту, відсутність інфраструктурної узгодженості компонентів, неспроможність відповісти на соціальні виклики, кризу легітимності та легальності. Фактично, правова аномія є саме тим станом права та правової системи, який є правовим зрізом соціальної ентропії.

На противагу правовій аномії правовий порядок постає як відносно усталена і менш мінлива картина правового буття суспільства, яка утворюється домінуванням у ньому правозначущої поведінки і правових відносин, що ґрунтуються на цінностях свободи, справедливості та формальної рівності та виражається у параметрах правової захищеності, безпеки і впорядкованості суспільної життєдіяльності, надійних гарантій реалізації прав і інтересів особи, ефективного існування інституцій громадянського суспільства і механізмів державної влади. Саме з цих позицій правовий порядок, на думку А. Ф. Крижановського, постає як особливий «правовий клімат», який, наряду з іншими вимірами соціального простору, утворює комфортне середовище життя як окремої людини, так і соціуму загалом [6, с. 249].

При цьому закономірно, що підвищення соціальної цінності правового порядку буде мати місце у тих ситуаціях, коли постає нагальна необхідність інтенсифікації правового впливу на суб'єктів права з метою попередження виникнення осередків соціальної ентропії.

З урахуванням того факту, що соціальна ентропія як правило проявляється в контексті масовості, що є підтвердженням спостережень синергетики, цінність правового порядку загострюється в умовах тих правових ситуацій, які передбачають масовість та інтенсивність соціальних зв'язків. Так, в Україні під час проведення фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу було утворено Міжвідомчий координаційний штаб з питань безпеки та правопорядку [7], головною метою якого стало проведення усіх необхідних заходів зі зміцнення правового порядку під час спортивної події такого масштабу, та на основі якого було видано Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Інтегрованої концепції забезпечення безпеки і правопорядку під час підготовки та проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу» [8] та «Деякі питання забезпечення безпеки і правопорядку під час підготовки та проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу» [9]. У цих актах, зокрема, визначено причини загострення порушень правового порядку та можливі шляхи їх попередження. Зокрема, Розпорядження вказують на те, що проведення масових спортивних змагань, як правило, супроводжуються погіршенням криміногенної ситуації та зростанням кількості правопорушень, а отже потреба в правовому порядку за таких умов зростає.

Інший приклад підвищення соціальної цінності правового порядку продемонстровано в Указі Президента України «Про Координаційний штаб з питань безпеки та правопорядку під час підготовки і відзначення в Україні 1025-річчя хрещення Київської Русі» [10], який також має на меті вжиття заходів щодо зміцнення правового порядку при проведенні масових заходів, оскільки саме у таких ситуаціях найчастіше виявляється соціальна ентропія, яка призводить до системного порушення правових норм та ігнорування правових цінностей.

Таким чином, на нормативному рівні також відображено ідею протистояння та важливу роль правового порядку в умовах правової ентропії, особливо в контексті загострення процесів соціальної дезорганізації суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Оборотов Ю. Н. О понятии «устойчивость государства» / Ю. Н. Оборотов // Визначальні тенденції генезису державності і права : зб. наук. праць. – О. : Фенікс, 2007. – 120 с.
2. Головаха Е. И. Постсоветская аномия: особенности выхода из состояния аномической деморализованности в России и на Украине / Е. И. Головаха, Н. В. Панина // Общественные науки и современность. – 2008. – № 6. – 136 с.
3. Бачинин В. А. Философия права и преступления / В. А. Бачинин ; худ.-оформ. Д. Гапчинский. – Х. : Фолио, 1999. – 607 с.
4. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. Метод социологии / Эмиль Дюркгейм. – М. : Наука, 1991. – 576 с. – («Социологическое наследие»).
5. Мертон Р. Социальная теория и социальная структура / Роберт Мертон. – М. : Хранитель, 2006. – 873 с.
6. Крижанівський А. Ф. Правовий порядок в Україні : витоки, концептуальні засади, інфраструктура : [моногр.] / А. Ф. Крижанівський. – О. : Фенікс, 2009. – 504 с.
7. Питання Міжвідомчого координаційного штабу з питань безпеки та правопорядку : Указ Президента України від 14.02.2011 р. // Офіційний вісник України. – 2011. – № 4. – Ст. 359. (втратив чинність).
8. Про схвалення Інтегрованої концепції забезпечення безпеки і правопорядку під час підготовки та проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2008 р. // Офіційний вісник України. – 2008. – № 71. – Ст. 2395.
9. Деякі питання забезпечення безпеки і правопорядку під час підготовки та проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 листопада 2011 р. // Офіційний вісник України. – 2011. – № 93. – Ст. 3392.
10. Про Координаційний штаб з питань безпеки та правопорядку під час підготовки і відзначення в Україні 1025-річчя хрещення Київської Русі : Указ Президента України від 28 лютого 2013 р. // Урядовий кур'єр. – 2013. – № 44. – Ст. 21.

Н.В. Атаманова,

кандидат юридичних наук, доцент,

Інститут національного та міжнародного права

Міжнародного гуманітарного університету,

м. Одеса, Україна

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ ЗВИЧАЄВОГО ПРАВА ЗАПОРІЗЬКОЇ СІЧІ

Досліджуючи проблему правових відносин у Запорозькій Січі, слід вказати на те, що важливе місце у житті українського народу, який потерпав від панського гніту на території середнього і нижнього Подніпров'я, Лівобережжя мало формування звичаєвого права. Вільні селяни, які називали себе козаками, починали формувати свої права, за якими вони будуть жити і які будуть для них зручними у регулюванні общини. Виникло навіть нове поняття – «козацьке право» – сукупність правових звичаїв, більшість з яких склалася в Запорозькій Січі. На сьогодні звичаєве право запорозьких козаків залишається мало дослідженим.

Розкриття традицій судочинства і правовідносин стало однією з найактуальніших тем в працях багатьох істориків, серед яких слід відзначити: О. Кістяківського, який підготував до друку і видав «Права, по которим судится малоросійський народ» – кодекс права України-Гетьманщини; І. Теліченка, який дав короткий огляд тих джерел права, що застосовувались українськими судами в XVII–XVIII ст.; Д. Міллера, який описав причини, хід та наслідки проведеної гетьманом К. Розумовським в 1760–1763 роках судової реформи; О. Лазаревського, який описує суспільний і політичний устрій Запорозької Січі в XVII–XVIII ст. та дає критичну оцінку діяльності козацьких судів; Р. Лашенка, який у своїх «Лекціях по історії українського права» подає загальну характеристику джерел права, що діяли в Запорозькій Січі; І. Черкаського, який зібрав цікавий фактичний матеріал про судоустрій і судочинство Лівобережної України.

Метою науково-дослідної роботи є аналіз та загальна характеристика правових відносин і судочинства у Запорозькій Січі.